

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืชและสัตว์ เนื่องจากน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีความจำเป็นต่อหน้าที่และการทำงานของสิ่งมีชีวิต และนอกจากนี้ น้ำยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อันเป็นองค์ประกอบในระบบนิเวศ มนุษย์เรารู้จักนำเอาน้ำมาใช้ในการบริโภคและอุปโภคในกิจกรรมต่าง ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว และน้ำไม่ใช่ว่ามีความสำคัญเฉพาะการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคเท่านั้น น้ำยังกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่การใช้ในการผลิตภาคอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม การท่องเที่ยว และการที่มีน้ำใช้อย่างสะดวกสบายช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยให้สิ่งต่าง ๆ อยู่รอบ ๆ ตัวเราดูสวยงามขึ้น และช่วยพาของเสียออกไปจากบ้านเรือน ดังนั้นน้ำเมื่อผ่านการนำมาใช้แล้วคุณภาพน้ำก็จะเปลี่ยนไป และถ้าหากขาดการวางแผนในเรื่องการใช้ และการอนุรักษ์แหล่งน้ำอาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตามมา ได้แก่การขาดแคลนน้ำ และปัญหาน้ำเน่าเสียเป็นต้น (กัณทริย์ ศรีพงศ์พันธุ์, 2540)

ปัจจุบันคุณภาพน้ำในแหล่งต่าง ๆ ทั่วประเทศทั้งแหล่งน้ำใต้ดิน และแหล่งน้ำทะเล โดยเฉพาะในบริเวณที่มีความหนาแน่นของชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรม อันเนื่องมาจากการปนเปื้อนของสารพิษต่าง ๆ ที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งกิจกรรมจากชุมชนและกิจกรรมจากการประกอบการ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการท่องเที่ยว โดยมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในคุณสมบัติของทรัพยากรน้ำ ทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ รวมทั้งความสมดุลของระบบนิเวศในแหล่งน้ำนั้น ๆ จนเกิดผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ ความเสื่อมโทรม หรือความเน่าเสียของทรัพยากรน้ำ ซึ่งจะปรากฏทั้งในรูปของการสูญเสียออกซิเจนละลายน้ำ (DO) การมีสารอินทรีย์ตัวทำลายออกซิเจน (BOD) และแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม (TBC) ในน้ำเพิ่มขึ้น ๆ จนไม่สามารถใช้ประโยชน์ใด ๆ ได้ในที่สุด

การที่แหล่งน้ำมีคุณภาพเสื่อมโทรม และมีแนวโน้มที่ความรุนแรงขึ้น รวมทั้งขยายพื้นที่แผ่กว้างไปเรื่อย ๆ นั้น เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวและการกระจายของภาคอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาค ตามนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตั้งแต่ฉบับที่ 6 เป็นต้นมา ซึ่งแผนดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อลดความแตกต่างระหว่างเมืองหลวงกับภูมิภาค ให้มีช่องว่างให้เหลือน้อยที่สุดประชาชนในชนบทผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ และนอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเจริญเติบโตแก่ประเทศให้มากที่สุด ซึ่งการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยขาดการจัดการ และควบคุมมลพิษทางน้ำที่ได้มาตรฐาน ทำให้น้ำเสียมีความเข้มข้นสูง ขาดระบบการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสม รวมทั้งปริมาณน้ำจากธรรมชาติลดลง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นแหล่งผลิตน้ำธรรมชาติ และประการสำคัญคือการบริหาร และการจัดการในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการขาดเอกภาพในการดำเนินงานและการประสานงานที่ดี ขาดกฎหมายและมาตรการที่ชัดเจน ในการติดตามตรวจสอบ และควบคุมมลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิดอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะกิจกรรมทางการเกษตร ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด สมรรถภาพขององค์กร ที่รับผิดชอบในทุกระดับยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากร และขาดมาตรการด้านเศรษฐกิจสังคมที่จะจูงใจให้ผู้ประกอบการ และเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษ ดำเนินการลดและจำกัดปริมาณมลพิษ หรือควบคุมการจัดการของเสียจากขบวนการผลิตอย่างจริงจัง (กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, 2540)

× ปัญหา น้ำเสียในเมืองหลักเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งเกิดจากการถ่ายเทน้ำทิ้งโดยไม่ผ่านการบำบัดอย่างถูกสุขลักษณะ ของชุมชนและสถานประกอบการ โรงงานต่าง ๆ ที่อยู่ในเมือง นับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองหลัก ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 5 - 7 และแม้ว่ารัฐบาลจะได้ตระหนักถึงปัญหาโดยมอบหมายให้หน่วยงานราชการ ได้แก่กรมโยธาธิการ กรมการปกครอง สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรมโรงงานอุตสาหกรรม ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยการสนับสนุนงบประมาณวางระบบบำบัดน้ำเสียให้กับเมืองหลัก และเมืองท่องเที่ยว รวม 7 เมือง ได้แก่ เมืองเชียงใหม่ ราชบุรี สงขลา ภูเก็ต พัทยา ขอนแก่น และนครราชสีมา ซึ่งรัฐบาลต้องเสียงบประมาณจำนวนมาก แต่ปัญหาน้ำเสียยังไม่บรรเทาเบาบางลงได้ (กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, 2536) ×

เมืองเชียงใหม่ได้มีความเจริญเติบโตเป็นไปอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะเมื่อถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เมืองเชียงใหม่ จึงกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค เพราะว่าเป็นจังหวัดที่มีการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศ การเดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่เป็นไปโดยสะดวก ทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟ และทางเครื่องบิน นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร

แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีความงามตามธรรมชาติ และศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมแบบล้านนาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนภาษาและน้ำใจไมตรีของชาวเชียงใหม่เป็นที่ดึงดูดและประทับใจกับผู้มาเยือน ดังนั้นจึงมีประชากรจากจังหวัดอื่น ๆ ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และนักท่องเที่ยวทั้งในไทยและต่างประเทศ ที่เข้ามาเที่ยวในเมืองเชียงใหม่อย่างไม่ขาดสาย จึงมีนักธุรกิจหลายสาขาเข้ามาเร่งลงทุนไม่ว่าจะเป็นศูนย์การค้า สถานบันเทิง ร้านอาหาร และลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ บ้านจัดสรร คอนโด หอพัก รวมทั้งสถานประกอบการทางการศึกษา ผุดขึ้นมามากมายอย่างรวดเร็ว ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางของการบริหาร การพัฒนา การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม การศึกษา และการท่องเที่ยวในภาคเหนือ ซึ่งแนวโน้มการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามแผนนโยบายของรัฐบาล

จากการที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมืองเชียงใหม่จึงมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว บางครั้งทำให้ขาดนโยบาย หรือการวางแผนโดยภาพรวมเพื่อให้อันหนึ่งอันเดียวกัน หรือไม่ได้ควบคุมบังคับใช้แผนหรือนโยบายที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้เมืองเชียงใหม่เจริญเติบโตที่ขาดความสมดุล ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษต่าง ๆ ติดตามมาพร้อม ๆ กับความเจริญเติบโตของเมือง จึงทำให้เมืองเชียงใหม่ไม่ได้เป็นเมืองที่น่าอยู่เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ดังนั้นหากไม่มีการวางแผนรองรับปัญหา อาจมีผลในทางลบต่อการเป็นศูนย์กลางของความเจริญของภาคเหนือในระยะยาว ต่อไป

× ปัญหาสิ่งแวดล้อมน้ำเสียของเมืองเชียงใหม่ ได้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ตามจำนวนประชากร และนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ไม่ว่าจะเป็นคนไทยเอง หรือคนต่างชาติ ซึ่งน้ำเสียที่ปล่อยมาจากย่านธุรกิจที่ประกอบด้วยสถานประกอบการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร โรงแรม สถานบริการซักอบรีด เสริมสวย ฯลฯ ซึ่งน้ำเสียที่ปล่อยจะเป็นน้ำเสียที่มีสารเคมีปนเปื้อน และมีปริมาณที่มากตามฤดูกาลท่องเที่ยว ตามสภาวะเศรษฐกิจที่ขึ้นลง และความเจริญของเมือง

× ดังนั้นน้ำเสียจึงเป็นสาเหตุที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้สภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เพราะน้ำเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการที่น้ำเน่าเสียแสดงให้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมอยู่ในภาวะที่เสื่อมโทรมลง และได้ส่งผลต่อหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัยของประชาชน และยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคมากมายตามมา ซึ่งสาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึง สถานการณ์ สาเหตุ และผลกระทบ ที่มีต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม จากปัญหาน้ำเสียในบริเวณพื้นที่ย่านธุรกิจในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และศึกษาถึงแนวทาง การใช้มาตรการในการจัดการปัญหาน้ำเสีย ในพื้นที่ดังกล่าว ของหน่วยงานเทศบาลนครเชียงใหม่ ×

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ และผลกระทบจากปัญหาน้ำเสียในบริเวณพื้นที่ย่านธุรกิจ เขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษา แนวทาง นโยบาย และมาตรการ ในการจัดการปัญหา น้ำเสียในบริเวณพื้นที่ย่านธุรกิจ เขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 แขวง ได้แก่แขวงกาวิละ แขวงนครพิงค์ แขวงเม็กราย แขวงศรีวิชัย ทั้ง 4 แขวงครอบคลุม 14 ตำบล ได้แก่ ตำบลหายยา ตำบลช้างม่อย ตำบลศรีภูมิ ตำบลช้างคลาน ตำบลพระสิงห์ ตำบลป่าแดดบางส่วน ตำบลวัดเกต ตำบลฟ้าฮ่าม ตำบลหนองป่าครั่ง ตำบลท่าศาลาบางส่วน ตำบลหนองหอยบางส่วน ตำบลช้างเผือก ตำบลป่าตัน และตำบลสุเทพบางส่วน เท่านั้น

1.3.2 ขอบเขตประชากร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มชนชั้นกลางที่อาศัย และ/หรือทำงานประจำในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 480 คน
2. กลุ่มผู้ประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 480 คน

1.3.3 ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการปัญหาน้ำเสีย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1.1 สถานการณ์ สาเหตุของปัญหา และผลกระทบ
  - 1.1.1 ระดับความรุนแรงของปัญหา
  - 1.1.2 ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคม

1.1.3 แนวโน้มของปัญหา

1.1.4 พื้นที่ที่มักจะเกิดปัญหา

1.1.5 กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา ผู้สร้างและผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหา

1.2 แนวทางการจัดการปัญหาที่เคยใช้ และแนวทางในอนาคต

1.2.1 นโยบาย มาตรการ ในการจัดการแก้ปัญหาและป้องกันกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ และแผนกิจกรรม

1.2.2 ข้อเสนอของผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดการกับปัญหาน้ำเสีย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

ชนชั้นกลาง หมายถึงผู้ที่อาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทั้งของภาครัฐ และเอกชน ตั้งแต่ 6,000 บาทขึ้นไปแต่ไม่เกิน 12,000 บาท ต่อเดือน

ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพด้านธุรกิจการค้า ห้างร้าน เพื่อมุ่งหวังผลกำไรจากการประกอบการนั้น ๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ย่านธุรกิจ ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่มีสถานประกอบการร้านค้า ได้แก่ตลาดสดทุกแขวง และถนนสายหลัก ที่มีสถานประกอบการร้านค้าทั้งสองฟากถนน

มลพิษทางน้ำ หมายถึงการที่มนุษย์นำสารหรือพลังงานลงไปสู่สิ่งแวดล้อม แล้วทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ และเป็นอันตรายต่อทรัพยากรสิ่งมีชีวิต และต่อระบบนิเวศ ทำให้เกิดความเสียหายต่อโครงสร้างหรือลักษณะที่พึงปรารถนาของสิ่งแวดล้อม หรือรบกวนต่อการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมของสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบจากปัญหาน้ำเสีย หมายถึงผลที่เกิดจากปัญหาน้ำเสียบริเวณพื้นที่ย่านธุรกิจ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ จากกลิ่นเน่าเหม็น และเชื้อโรคที่เกิดจากแหล่งน้ำสกปรก เช่นอหิวาตกโรค ไข้รากสาด เชื้อไวรัส นอกจากนี้

ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นเมืองน่าอยู่ และต้องสูญเสียงบประมาณในการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำเสียของเทศบาล

การจัดการปัญหาน้ำเสีย หมายถึง กิจกรรมที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบอาจให้มาตรการบังคับ หรือขอความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วมจากผู้ประกอบการ เพื่อให้เห็นความสำคัญถึงผลกระทบของปัญหาน้ำเสีย เพื่อช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาคือเป็นอยู่ให้สู่สภาพที่ดีขึ้น ๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved